

RIMNieuws

Nummer 34 - 2de kwartaal 1996

Driemaandelijks tijdschrift - Afgiftekantoor Mechelen 1 - V.U. Frans Geys, Zoutwerf 14, 2800 Mechelen

Editoriaal De voorbije maanden waren zeer goed gevuld met RIM en MBB activiteiten.

We hadden het "Vensters op handel en wandel" waar MBB gidsen Patrick Egels en Erik Nobels de aanwezigen kritisch en ontdekkend rondleidden in het commerciële hart van onze stad. Nadien was er het geanimeerde debat waar eerste chepen Patrick Backs, Wim Kennis, Diederik Beele en Guy Bertrand onder leiding van moderator Chris Bouwen de problematiek verder uitdiepten.

In de reeks Mechelen Buitenste Binnen kwam op 28 april St.Niklaas aan bod. Hier werd voornamelijk de art-deco belicht. Het was een toffe en zonnige namiddag. Vervolgens ging het op 19 mei richting Halle waar de ontstaansgeschiedenis van de stad alsook zijn huidige vorm werden belicht. De gunstige weergoden waren ook hier van de partij.

Wat U, beste RIM sympatisant zeker zult opgemerkt hebben, is dat onze procedure "Red het Groen Waterke" bij de Raad van State traag maar getaag verder gaat. Onze eis tot schorsing werd op dinsdag 4 juni 1996 gepleit. Ondertussen kreeg U reeds een concrete vraag tot financiële steun voor deze voor onze vereniging zeer dure actie. Ik moet nu reeds melden dat vele RIM sympatisanten onze vraag om financiële steun reeds beantwoordden, maar we zijn er nog niet. (PS : U kan uw giften nog steeds overmaken op rek. 320-4195088-05).

Alle RIM-bestuursleden zijn blij verrast en gesterkt door uw spontane, snelle daadwerkelijke steun. We moeten inderdaad verder gaan en elke mogelijke actie ondernemen wat ook de gevolgen ervan zijn. Met uw steun en onze inzet kunnen resultaten niet uitblijven.

De vakantieperiode breekt aan; Traditioneel een periode waarin MBB onze leden verwent. U las het reeds in het U onlangs bezorgde foldertje : juli en augustus, elke woensdag en zondag zijn we van de partij. Ds MBB-gidsen zullen U rond verschillende thema's rondleiden in onze stad. Een ideale gelegenheid om onze stad beter te leren kennen, maar ook om de menselijke contacten "warm" te houden.

In deze periode werkt RIM ook aan de voorbereiding van onze traditionele stand op de Open Monumentendag, dit jaar op zondag 8 september 1996.

Waar ook veel van onze energie naar uit gaat is onze komende activiteit "Vensters op wonen in de stad". Het belooft een zeer boeiende activiteit te worden. minister Leo Peeters en burgemeester Geert Bervoets zegden reeds hun deelname toe).

Vergeeten we ook onze bezoeken aan Willebroek (22 september) en Aarschot (6 oktober) niet;
Ziezo, beste sympatisant, U ziet het, voor de RIM-bestuursleden betekent vakantie niet direct : zalig nietsdoen.

Guy Bertrand.

OVAM: een (nog niet) gemiste kans?

Sinds de publicatie van de voornemens van OVAM, in verband met hun geplande uitbreiding via een nieuwbouw in de Kan. De Deckerstraat, zullen vele leden zich misschien afgevraagd hebben of onze aktie hieromtrent enig resultaat gescoord heeft.
Hiernavolgend geven wij dan ook overzicht van de stand van zaken, zoals deze ons tot op heden bekend is.

In eerste instantie mochten wij, via het voeren van ontelbare telefoongesprekken, vernemen dat de prangende nood aan bijkomende kantooroppervlakte voor de diensten van OVAM, momenteel gelenigd werd via de huur van burelen in een kantoren-complex aan het Kardinaal Mercierplein.

Dit stemt ons in zoverre gelukkig dat de pijnlijke beslissing omtrent het inplanten van een nieuw complex in de Kan. De Deckerstraat, momenteel alleszins uitgesteld werd (3 jaar) en dat derhalve ruimte voor onderhandeling over alternatieven nog beschikbaar blijft.

Via onze kontakten met de directie van OVAM, hebben wij ondertussen mogen vernemen dat het idee van recuperatie van een bestaand (historisch) gebouw in Mechelen, zeker niet op desinteresse stuit. Met name blijkt dat dhr. Parent, Directeur-Generaal van OVAM, actief meegewerkt heeft aan de huisvesting van VLAR in het voormalige Karmelietessenklooster, voorbeeld van positief beleid in ons dossier omtrent hogervermeld onderwerp!

Daarnaast blijkt evenwel zeer aktief lobbywerk te gebeuren vanuit verschillende geïnteresseerde partijen: huisvesting van instanties op dergelijke schaal heeft uiteraard voor velen een zeer lucratief aspect.

Eén vaststelling in dit dossier blijft ons als Mechelse vereniging evenwel verbazen: de schijnbaar volledige afwezigheid van enige interesse vanwege ons stadsbestuur!

Blijkbaar is de door alle burgers van deze stad zo dringend gevoelde nood tot herwaardering van het stedelijk patrimonium nog niet doorgedrongen tot binnen de muren van ons stadhuis, gezien de totale afwezigheid van enige noemenswaardige interventie vanwege schepen of administratie in een zaak die nochtans van groot belang is voor een stad zoals Mechelen.

Vanuit RIM zal alleszins verder geijverd worden voor een oplossing die een maximaal rendement biedt voor de herwaardering en leefbaarheid van onze stad, zonder daarbij de belangen van de uiteindelijke gebruikers uit het oog te verliezen.

Wordt vervolgd.....

Willy Peeters

In Memoriam het Gasthuis

De kogel is door de kerk. De minister heeft het licht op groen gezet voor de jarenlang aangekondigde en langverwachte uitbreiding van het OCMW-ziekenhuis. Voor het bestaan van onze vereniging heeft er een tijd lang een vorige RIM bestaan. Het was juist de dreigende sloop van het oud gedeelte van het ziekenhuis dat tot de oprichting van deze vereniging had geleid. Onze voorgangers hebben in die periode zelfs een brochure over dit merkwaardige gebouw uitgegeven, in de hoop het beleid te laten afzien van sloop. Vorig jaar nog stond het ziekenhuis in de belangstelling naar aanleiding van de open monumentendag. Maar blijkbaar is alles dus vergeefse moeite geweest. Het nieuwe ziekenhuis moest en zou er komen. RIM betreurt uiteraard de afbraak van het grootse deel van dit monument. Enkel de U-vormige vleugel, met de kapel, aan de Keizerstraat blijft overeind. Het eigenlijke 19e eeuwse ziekenhuis en het klooster moet verdwijnen, en dat net twee jaar voor de gasthuiszusters hun 800-jarig bestaan zullen vieren. We wensen met deze 'in memoriam bijdrage' toch nog even stil te staan bij de historische en architecturale waarde van het gebouw.

Het Onze-Lieve-Vrouweziekenhuis van Mechelen wordt in de volksmond 'het gasthuis' genoemd. Dit eeuwenoud begrip gaat terug tot de 13e eeuw, toen het jonge Mechelen aan het uitgroeien was tot een bloeiende handelsstad. Belangrijke geestelijke orden vestigden zich toen massaal in nijvere steden, waar zij hun geloofsvisie konden verkondigen en hun maatschappelijke taak ten uitvoer brachten. Dat was ook het geval voor de gasthuiszusters Augustinessen, die in 1198 een hospitaal oprichtten aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat, aan de rand van de eerste stadswal. Deze instelling, in de 18e eeuw overgenomen door het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen (voorloper van het O.C.M.W.) heeft daar nuttig werk verricht tot in 1857, toen het nieuwe ziekenhuis in de Keizerstraat in gebruik werd genomen. Al van in 1840 bestonden er plannen voor een nieuw ziekenhuis of voor de uitbreiding van het oude. Uiteindelijk opteerde men voor een nieuw gebouw op het domein van het oude Jezuitenklooster in de Keizerstraat. Het oude pand werd gedeeltelijk gesloopt en de gronden werden in 12 kavels verdeeld voor de oprichting van prestigieuze woonhuizen. Van het oude gasthuis werd een deel eerst als industriegebouw van de brouwerij Lamot in herbruik genomen en nadien nog uitgebaut als taverne 'Diependael'.

Het zicht op de voorgevel van het gasthuis in de Keizerstraat wordt momenteel ontsierd door een 'voorlopige' constructie voor de pediatrie uit het begin van de jaren negentig. Hierdoor komt de sobere neo-classicistische bakstenen gevel niet meer tot zijn recht. Wie het gebouw wil betreden langs de andere zijde moet eerst zijn weg vinden door een brutalistische uitbreiding van het ziekenhuis van 1973. Typerend voor de toenmalige sfeer van boetedoening en vrome onderdanigheid is het beeld 'Job op de mesthoop', dat vroeger op het voorplein stond, en nu naar de nieuwe ingang is verhuisd. Tijdens de open monumentendag van 1995 kon u het gebouw betreden langs de kapel, die centraal in de voorgevel is gesitueerd. Een gedenkplaat links naast de ingang herinnert ons aan de eerste ziekenopname in 1857. Om iets te begrijpen van deze 19e eeuwse ziekenhuisarchitectuur is het echter nodig zich vooraf een beeld te vormen van de stedelijke omgeving en de maatschappelijke omstandigheden in de tijd dat het gebouw werd opgericht.

Mechelen mocht rond 1850 dan al een belangrijke industriële groeipool geworden zijn, de modale Mechelaar leefde in miserabele omstandigheden. Mislukte graan- en aardappeloogsten hadden in

die periode een nooit geziene armoede. Ondervoeding, slechte huisvesting, de zware bacteriële verontreiniging van de waterlopen, het gebrek aan proper putwater en een totaal gebrek aan hygiëne zorgden voor talrijke ziektes. Vooral de cholera-epidemieën van 1849 en 1866 eisten honderden mensenlevens en veroorzaakten een diepe angst bij het merendeel van de bevolking. Buiten de vesten was er nauwelijks gebouwd, zodat de sterk gestegen bevolking (ongeveer 30.000 mensen rond 1850, met een jaarlijkse aangroei van \pm 500 inwoners) gehuisvest was in de oude binnenstad. Vooral in de 75 beluikjes of 'fortjes' waren de woonomstandigheden onmenselijk. De overheidsmaatregelen daartegen volstonden niet. Net als tijdens het 'Ancien Régime' beperkten ze zich tot liefdadigheid: het uitdelen van voedsel, stro (om op te slapen) en kalkchloruur (als ontsmettingsmiddel). Structurele ingrepen kwamen slechts schoorvoetend tot stand. Net als met de bouw van het gasthuis werd er in 1854 nochtans een aanvang genomen met de bouw van onder andere het slachthuis aan de Guido Gezellelaan, ter voorkoming van het slachten op straat, en de nieuwe vestiging van het gesticht 'de Cellekens' aan de Minderbroedersgang. Pas tegen het einde van de eeuw zou de stad de vervuiling van de vlieten aanpakken en het gevaar voor overstromingen indijken.

Het nieuwe gasthuis moet dan ook gezien worden als een nieuwe, hypermoderne instelling op het vlak van de hygiëne en de gezondheidszorg. De bouw ervan, naar het ontwerp van Charles Drossaert (nadien ook nog architect van de gevangenis aan de Lierse Steenweg), werd voorafgegaan door talrijke medische, architecturale en financiële onderzoeken, waarbij op geen moeite gekeken werd om vergelijkingen te maken met gereputeerde hospitalen zoals Sint-Jan in Brussel en Sainte-Louise in Parijs. Het ziekenhuis is functioneel en praktisch opgevat. Het bestaat uit drie hoofdvleugels. Wanneer u voor de ingang staat vindt u links de mannenvleugel, rechts de vrouwenvleugel. Centraal ligt de kapel en het klooster van de gasthuiszusters. Merkwaardig is dat de ziekenzorg, al vanaf de 18e eeuw onttrokken aan het beheer door de geestelijkheid, toch in handen bleef van de zusters Augustinessen. De politieke vernieuwingen waren overal doorgedrongen, maar de oude tradities bleven in het dagelijks bestaan verder leven.

De centrale ingang van het openbaar gasthuis is dan ook de kapel, wat meteen wijst op het overheersende belang van de

godsdienstige gevoelens in alle takken van het maatschappelijk leven. De kapel zelf is een merkwaardig eclectisch bouwwerk met een voor de 19e eeuwse bouwstijlen typische zenitale lichtinval. De bezoeker wordt hier echter vooral geïmponeerd door de kunstwerken die zijn meegebracht van het oude gasthuis in de Onze-Lieve-Vrouwestraat. Het prachtige barokaltaar is beschilderd met marmertekeningen en omvat een enorm schilderij: een copie van de 'kruisafneming' van Van Dijck. Langs beide kanten van het altaar staan de beelden van de patroonheiligen Sint-Augustinus en Sint-Elisabeth, en links van het altaar staat een madonnabeeld. Op het doksaal staat een orgel uit de 17e eeuw. Elke zondagvoormiddag gingen er in deze kapel nog gezongen missen door.

Achter de kapel bevindt zich de kloostervleugel, waar de zusters al bijna 140 jaar gehuisvest zijn. In 1998 vierden zij het 800-jarig bestaan van hun vestiging te Mechelen. Het centrale bureau van de kloostervleugel is een echt antiekwiteitenkabinet, waar onmiddellijk de unieke 'besloten hofjes' in het oog springen. Deze 16e eeuwse mystieke kunstwerken waren in 1994 nog de pronkstukken van de tentoonstelling 'Hooglied' in het Brusselse Paleis voor Schone Kunsten. Het is nog steeds niet duidelijk waar deze unieke kunstwerken nu moeten worden ondergebracht.

Achter deze ruimte bevindt zich het groot salon, de vroegere refter. Dit ruime vertrek wordt gekenmerkt door een mooi plafond, een neo-barokschouw en talrijke kunstwerken van het oude gasthuis. Aan de andere zijde van de middengang is de mooiste ruimte van het klooster, de vroegere 'Chambre de la Supérieure', gesitueerd. Deze kamer is ingericht in een zuivere neo-classicistische stijl met een kamerhoge houten lambrisering met ingemaakte kasten.

Via de imposante eikenhouten traphal achter de gang kan men de rechter binnentuin bereiken. De sobere tuingevels zijn enkel gedecoreerd door in zaagtand gemetselde bakstenen en spaarzaam aanebrachte gekleurde stenen. De gevels zijn nooit bepleisterd geweest, wat in tegenstelling is met het zuivere neo-classicisme, en in verband gebracht kan worden met de groeiende interesse voor de neo-traditionele stijlen en de industrie-architectuur, waarin het tonen van de bouwmaterialen gepropageerd wordt. Ook de ramen en deuren verwijzen naar de industriële architectuur. Dankzij hun smalle gietijzeren profielen ogen ze bijzonder elegant

en zorgen ze voor een optimale lichtinval. Deze binnentuin is een oase van groen en rust die vooral in de 19e eeuw een ware verademing moet betekend hebben. Het zicht wordt hier nu verstoord door de onesthetische inplanting van een liftkoker.

Aan de andere zijde van de tuin ligt de gang van de vrouwenvleugel. Dwars op deze gang zijn de vroegere ziekenzalen gesitueerd. Eén van die zalen werd tot voor kort gebruikt voor bloed- en plasmagiften. De zeer hoge plafonds zijn nu spijtig genoeg zwart geschilderd. Ook de originele stenen vloer en de enorme trapzaal links zijn kenmerkend. Het wordt duidelijk dat de zorg voor de hygiëne en de aandacht voor verlichting en verluchting hier sterk doorgedreven werd. Momenteel bevindt zich hier de pediatrie, een afdeling die met een aanbouw in 1939 werd gestart.

Als we rekening houden met de miserabele leefomstandigheden van de gewone mensen rond 1860 worden we hier duidelijk geconfronteerd worden met een voor die tijd modern, aangepast en uiterst ruim gasthuis. Het gasthuis beschikte over 200 bedden en buitengewone uitbreidingsmogelijkheden. Samen met de unieke kunstcollectie, de aanwezigheid van de gasthuiszusters en de ligging van het gebouw temidden van de historisch meest belangrijke van Mechelen bevestigt deze vaststelling de unieke historische, stedelijke en sociale waarde van het Onze-Lieve-Vrouweziekenhuis.

Nu een groot gedeelte van het ziekenhuis onder de slopershamer gaat kunnen we misschien een suggestie aan het OCMW doen. Als een soort eerherstel voor dit monument moet het overgebleven gedeelte gerespecteerd worden. Aangezien de gasthuiszusters moeten verhuizen is het gevaar voor verwaarlozing niet denkbeeldig. Gelet op de historische waarde als monument van hygiëne en gezondheidszorg zou het niet slecht zijn in die richting te gaan zoeken voor een revalorisatie van het gebouw. RIM denkt daarbij aan een didactische inrichting in de zin van een museum voor de ontwikkeling van de hygiëne. Een museum met een dergelijke specifieke taak bestaat nog niet en zou in het oude gasthuis een perfecte behuizing vinden.

Ondertussen wordt dit interessante gebouw echter grotendeels van de kaart geveegd. Nogmaals een reden te meer om in de toekomst alert te blijven.

Patrick Egels

Steunactie Groen Water

Zeer hartelijk en gemeente dank aan alle RIM-sympatisanten die samen met ons ijveren en onze strijd voor het "Groen waterke" steunen.

Namens alle RIM-bestuursleden.

Guy Bertrand,
Voorzitter

Ontvangen giften tot op heden:

500 F, 500 F, 300 F, 500 F,
5000 F, 250 F, 1000 F, 500 F,
400 F, 500 F, 1000 F, 1000 F,
5000 F, 1000 F, 1000 F, 500 F,
500 F, 500 F, 100 F, 200 F,
500 F, 400 F, 500 F, 1000 F,
1000 F, 500 F, 500 F, 500 F,
500 F, 100 F, 500 F, 5000 F,
500 F, 500 F, 500 F, 300 F,
1000 F, 1000 F, 250 F, 250 F,
1647 F, 1000 F, 300 F, 500 F,
1000 F

Groen Water: het arrest

Op 3 juli heeft de tiende kamer van de Raad van State een arrest geveld in de zaak "Groen Water". Wij publiceren dit arrest in extenso.

Open Monumentendag: Wie is er bang voor rood, geel en blauw?

"Zorg en Zin voor Kleur" zo luidt het thema van de Open Monumentendag 1996.

Kleur is altijd wezenlijk verbonden geweest met architectuur en bijgevolg met onze monumenten. Monumentenzorg is dus ook zorg voor kleur. Men denkt daarbij al gauw aan kunstwerken zoals muurschilderingen, sgraffiti of mozaiek, maar heel vaak zijn het de simpelste dingen die onze omgeving kleur geven. Het zijn ook vaak die eenvoudige dingen die hun kleur verliezen omdat het onderhoud ervan over het hoofd wordt gezien. Zo zouden veel monumenten al heel wat van hun oorspronkelijke schoonheid of charme terugwinnen als ze alleen al dat likje verf kregen waarmee ze oorspronkelijk waren getooid.

In dit kader heeft de Stuurgroep Open Monumentendag Vlaanderen, met de steun van verffabrikant Sigma Coatings, de campagne "Wie is er bang voor rood, geel en blauw" gelanceerd.

Bedoeling is initiatiefnemers, die zich over een al dan niet beschermd monument ontfermen, te helpen bij een onderhouds-, renovatie- of restauratie project, dat in hoofdzaak bestaat uit schilderwerk. De weerhouden projecten krijgen gratis verf en technisch advies van Sigma Coatings.

Met deze actie wil de Stuurgroep het thema "Zorg en zin voor kleur" zeer concreet illustreren, door bij te dragen tot het onderhoud en de verfraaiing van het bouwkundig erfgoed. Verf is immers niet alleen mooi, de afwerkingslaag is tevens een bescherming. Zorg en zin voor kleur vereisen een historisch en technisch verantwoorde aanpak.

Bij de selectie van de projecten is rekening gehouden met het inhoudelijk belang van het project in het kader van de monumentenzorg, met de kwaliteit en de techniek van uitvoering, de haalbaarheid van het project binnen de gestelde termijn, en met de ontsluiting van het monument.

De weerhouden projecten zullen bekend gemaakt worden op de Open Monumentendag 1996, en zullen aan het publiek worden getoond op de Open Monumentendag 1997.

Inhoudstafel RIM-Nieuws 34

Editoriaal	2
OVAM: een (nog niet) gemiste kans?.....	3
In Memoriam het Gasthuis.....	4
Steunactie Groen Water	9
Groen Water: het arrest	10
Wie is er bang voor rood, geel en blauw?.....	23

Doelstellingen RIM V.Z.W.

RIM V.Z.W. (Restauratie Integratie Mechelen) is een vereniging die bekommerd is om de toestand van het Mechels roerend en onroerend cultureel erfgoed.

Omdat zij vindt dat dit erfgoed niet altijd juist gewaardeerd wordt, moet er iets gedaan worden om de situatie te verbeteren.

RIM V.Z.W. zal vooral aandacht hebben voor het architecturale en stedenbouwkundige patrimonium in groot Mechelen zonder daarom ander cultureel erfgoed uit te sluiten.

RIM V.Z.W. wil sensibiliseren om waardevolle oude panden in stand te houden, te restaureren en te integreren. Integreren betekent ervoor zorgen dat een oud gebouw weer nuttig gebruikt wordt, weer meespeelt in de omgeving en zichzelf zo beschermt tegen verwaarlozing.

RIM V.Z.W. wil niet gaan werken naast bestaande organisaties en initiatieven: het wil veeleer een gespreksforum worden, een uitwisselingsplatform bieden. Dit is absoluut nodig wil er een geloofwaardige en gecoördineerde aanpak komen.

RIM V.Z.W. wil zowel het grote publiek sensibiliseren als de eigenaars van waardevolle gebouwen en de overheid. Concreet wil zij het grote publiek benaderen met een regelmatig verschijnende nieuwsbrief. Er worden contacten gezocht met eigenaars, overheid en geïnteresseerde organisaties.